

ХРИСТОВА СВЕТЛИНА 3

**Збирајте се дечиња,
сред село на грејачка,
огон да си палиме,
за да се изгреиме,
оти после ќе одиме
Коледа да викаме,
костење да збираме,
за Бадник да јадиме.
Божик да го чекаме
и прасе да јадиме.**

Народна песна

Подготвила:
Милева ЛАЗОВА

Месецот јануари е исполнет со многу празници. Се празнуваат Божик, Василица, Водици, празници на големите христијански светители. Кога станува збор за овие празници и кога ќе се земат предвид обичаите кои при тоа се изведуваат, станува јасно дека се работи за контаминација на прастари претхристијански празнувања поврзани со почетокот на соларната година, кои подоцна, со појавата на христијанството на овие простори, примиле и многу христијански обележја. Така, ако во василичарските обичаи се чувствуваат чисто пагански празнувања, во обичаите поврзани со Бадник или со Водици, присутни се повеќе слоеви на народната култура: пагански, битови, христијански...

БОЖИК

Меѓу дванаесетте големи христијански празници, Божик се празнува најсвечено, затоа што со него се обеле-

жува раѓањето на Господ Исус Христос. Овој празник е наречен и матица на повеќе празници, бидејќи да не се родил Исус немало да има ниту негово крштевање (Водици), ниту Распятие и Воскресение (Велигден), ниту Вознесение (Спасовден)...

Меѓутоа, денот на раѓањето на Исус Христос не бил познат во првите три века и тој не се празнувал. Причина за тоа е христијанскиот поглед на животот, во периодот на робовладетелските општества. Имено, тогаш кога животот на човекот имал мала вредност, поголемо внимание им се посветувало на крштевањето како духовно раѓање и на смртта како раѓање во вечниот живот. Подоцна, кога биле укинати

робовладетелските општества, кога животот на обичниот човек добил поголема вредност, се јавила потреба да се празнува и денот на раѓањето на Исус Христос. И од практични причини настанала потребата за одделување на празникот на Господовото раѓање од денот на неговото крштевање, зашто при празнувањето на овие спомени верниците не можеле истовремено да бидат и на местото на неговото раѓање во Витлеемската пештера, и на местото на неговото крштевање на реката Јордан. Во барањето датум кога тој да се празнува, Светата христијанска црква решила тоа да биде денот кога во претхристијанскиот период се празнувал денот на новото сонце или на младото сонце, а тоа бил 25 декември, празник кој паганите го празнувале мошне свечено, со многу неморал, со пијанство, со гладијаторски игри и сл. Ставајќи го празникот на Христовото раѓање на овој ден, Црквата постигнала два

ефекта: од една страна, масовно празнување на својот празник, а од друга страна, бучните и во голема мера неморални пагански прослави ги свела на пристойно христијанско празнување. Така, тоа станал празник со најголем број најразновидни обичаи. Македонскиот народ со многу внимание го празнува Рождество Христово - Божик, но и денот што му претходи - Бадник или Коледе. На Божик, односно на денот што му претходи Бадник или Коледе, се изведуваат најмногу, најразновидни обичаи. Прво се пали коледарскиот оган од кој христијаните чувствуваат Божја топлина и светлина, која треба да ги растера мракот, незнањето, суеверието итн. Се подготвува и богата трпеза која на почетокот од годината, според принципот на имитативната магија, требало да обезбеди богата и родна година. Така, обредните предмети добиле христијанска симболика: виното, кое по обновувањето на

светата тајна - причесна, ја претставува Господовата крв, сламата, која потсетува на јаслите во Витлеемската пештера, потоа свеќата, дабовата гранка, иконата, лебот итн. На богатата трпеза се наоѓаат и оревите, рибата,

А ЗДРАВЈЕ И НАПРЕДОК

медот, гравот, што имаат хтоничен карактер и што во старите верувања се поврзани со душите на дамнешните предци. Очигледно во овој празник се слеани повеќе слоеви на народната култура. Инаку, вечерата е посна затоа што се паѓа во периодот на постите. Имено, на овој празник му претходат долгите Божиќни пости, кои почнуваат на 28/15 ноември. На Бадниковата вечер не е обичај да се оди на гости, туку секој треба празникот да го празнува во кругот на семејството. Пред да почнат домашните да вечераат, домаќинот го отвора прозорецот и го поканува Дедо Боже на вечера со зборовите: "Повели, Дедо Боже да вечераме". Дел од обичаите е и сечењето и горењето на дрвото "бадник", на коледарските огнови покрај кои се пеат многу песни со најразлична содржина. По палењето на огновите и пеењето песни, се посетуваат и куките во коишто, исто така, се пее,

се најавува и се честита големиот празник "денеска е Коледе, утре е Божиќ", за што посетителите добиваат дарови: овошје, бонбони, парички итн. Погачата со паричка, која има цел да ја прогнозира среќата на членовите на семејството, во некои краишта е поврзана со Бадник, но во други со Василица. Како и да е, станува збор за обичај кој се изведувал на почетокот на јануари, кога нашите предци сакале да дознаат што ги очекува во годината што следува, но и да влијаат за посреќна и побериќетна година.

ВАСИЛИЦА

Покрај црковните празници, како што се Божиќ, Водици, Велигден, Мала и Голема Богородица, на 1 јануари според стариот, односно на 14 според новиот календар, во Македонија се празнуваат три празници: Обрезање Господово, Свети Василиј Велики и Православна Нова Година, кои поради совпаѓањето кај народот најчесто се познати како Василица. Овој празник секогаш се паѓа во периодот на таканаречени Некрстени денови, период што трае од Божиќ до Водици, кога според легендата Исус не бил крстен. Се верува дека овие денови се опасни за човекот, бидејќи тогаш мртвите и другите нечесни сили се во движење, тие се активни и на сите начини сакаат да му напакошат. За заштита од овие негативни демони, во овој период човекот ги избегнувал потешките работи, но правел и разни магиски дејства.

Особено е интересна една драмска игра со маски, која се среќава на теренот на цела етничка Македонија, но

секаде со различни имиња - во Охридско - василичари, во Битолско - бабари, во Скопско - џамалари, во Тиквешката - џаламари, во Костурско и на други места во Егејска Македонија - ешкари... За овие прослави возрасните се подготвувале од порано. Тие се маскирале, земале предмети за тропане и за правење врева, но при тоа ги имало и гајдата, тапаните, зурлите... Со нив се создавала голема врева не само за да се создаде весела атмосфера туку и да се заплашат и да се избркаат лошите духови. Во некои места и на Василица се меси и погача или баница со паричка, обичај кој на други места се прави на Бадник. И на Василица, како и на Бадник, група деца прво се собира околу заедничкиот оган, а потоа оди по куките во селото или во градот, пее приодни песни за што добиваат подароци. Притоа, децата носат дренови или сливови прачки, со кои ги "удираат" луѓето, особено старите и болните лица, обичај кој се нарекува суровење, што значи и тие да се сурови (здрави) како прачката. Тоа се прави и со домашните животни.

Обичаите и верувањата поврзани со празникот Василица потекнуваат од претхристијанското време, а нивната цел е да се обезбедат среќа и напредок на поединецот, но и на пошироката заедница.

Што се однесува, пак, до празникот Богојавление или Водици, исто така, тоа е голем христијански празник кој се празнува во чест на крштевањето на Исус од страна на Св. Јован Крстител. И на овој ден, кој се празнува два дена, се изведуваат богати обичаи, како што се: крштевањето (осветувањето)

на водата, фрлањето на крстот во водата, благословување на родот и добитокот, одење по коледица и пеење приодни песни, избирање и менување на кумот итн.

Како и да е, кога станува збор за овие зимски празници можеме да речеме дека нашиот народ ги празнува со многу внимание, со голема приврзаност кон својата христијанска вера, но и кон својата народна традиција.

(Користена литература од "Македонски народни празници и обичаи" од Марко Китевски)

